

Hagiografie

Legenda

Slovo legenda je původem z latiny a znamená „věci určené ke čtení“. Náměty legendy jsou život, smrt, umučení a zázraky světce, mučedníka. Druhým užívaným označením je hagiografie (hagios = svatý, grafein = psát).

Legenda má kořeny až ve 2. století n. l. Objevovala se v podobě vyprávění o osudech mučedníků a životopisech slavných. Hagiografická aktivita v Čechách se váže k založení pražského arcibiskupství v roce 973.

Středověká legenda byla v románském období nejoblíbenějším žánrem. Nejednalo se však o druh lidového čtení, legendy jsou totiž sepsány převážně latinsky. Církev nechávala legendy předčítat ve výroční dny svatých a mučedníků. Časem se však legendy vlivem pronikání lidového prvku proměnily ve vyprávění o zázracích. Jejich významem bylo náboženské povznesení a morální poučení.

Zvláštní částí legendy je tzv. translatio, neboli přenesení světceva těla. Další částí jsou mirakula, zázraky. Pro legendy, které se využívaly v liturgii, bylo typické dělení jejich textu v jednotlivé lectiones, lekce.

Legendy často vznikaly za nějakým účelem, například pro kanonizační řízení (svatořečení), v době, kdy stát potřeboval získat větší mezinárodní prestiž, pro uznání u papežské kurie, při povýšení biskupství na arcibiskupství atd.

Podle Jany Nechutové lze nejstarší české a moravské legendy rozdělit do čtyř okruhů:

Václavské a ludmilské legendy

Jedná se o největší skupinu hagiografických památek českého středověku. Klíčové postavení zde má Kristiánova legenda. Václavské legendy jsou pozoruhodné několika literárními rysy:

Variabilita literární kvality

Odlíšné průniky s různými literárními žánry

Proměna pojetí hlavního hrdiny v průběhu doby s vývojem církve a společnosti

Mezi václavské legendy patří:

Crescente fide cristiana (Šíření víry křesťanské), obsáhlá legenda, zobrazuje také Václavova otce Vratislava i jeho matku Drahomíru, ovšem v značně negativním světle

Život svatého Václava, někdy také označována jako Život knížete Václava, je sepsaná krátce po smrti Václava ve staroslověnštině, méně obsáhlá než Crescente fide Christiana a zobrazuje Václavovu matku Drahomíru pozitivněji

Kristiánova legenda (Život a umučení svatého Václava a báby jeho svaté Ludmily)

Vojtěšské legendy

Nejvýznamnějšími vojtěšskými legendami jsou:

Canapariova legenda, bývá označována také jako Vita prior (Život první), autorem je pravděpodobně mnich Jan Canaparius, jiní považují za autora papeže Silvestra II., Vojtěchova příbuzného Radima-Gaudentia, někteří dokonce českého kronikáře Kosma, text vznikl jako podklad pro Vojtěchovo svatořečení

Legenda Brunona z Querfurtu (Život sv. Vojtěcha), zvaná také Vita altera (Život druhý), autor pocházel ze šlechtického rodu, byl Vojtěchovým spolužákem a také kaplanem Otty III. Stejně jako Vojtěch zemřel mučednickou smrtí při misi v Prusku.

Versus de passione sancti Adalberti (Verše o umučení svatého Vojtěcha)

Cyrlometodějské legendy

Nejstarší cyrlometodějské legendy byly sepsané na území Velké Moravy v 9. století ve staroslověnštině, jsou to tzv. Pannonské legendy (Život Konstantinův a Život Metodějův) jsou

sepsány žáky Konstantina a Metoděje, důvodem jejich sepsání je obhajoba staroslověnštiny jako bohoslužebného jazyka.

Prokopské legendy

Byly sepsány v Sázavském klášteře

Patří sem:

Vita minor – Život menší

Vita antiqua – Život starobylý

Kristiánova legenda - Život a umučení svatého Václava a báby jeho svaté Ludmily

Je nazývána také nejstarší českou kronikou. Oslavuje nejen svatého Václava a svatou Ludmilu, ale také Konstantina a Metoděje. K autorství tohoto díla se hlásí benediktinský mnich Kristián působící v břevnovském klášteře, důvěrník biskupa Vojtěcha.

Legenda se sama hlásí do poslední dekády 10. století, na což ukazuje předmluva, která je věnována sv. Vojtěchovi. Někteří historikové počínaje Josefem Dobrovským ji ovšem považují za falsum 14. století, případně století dvanáctého. Předpokládají ale, že autor čerpal ze starších václavských textů (např. *Crescente fide*). Dodnes se vedou diskuze o době jejího vzniku, dnešní názory se kloní k tomu, že text byl sepsán kolem roku 992, další možností je doba od roku 1039 do poloviny 12. století.

Obsah:

V prologu se autor obrací k biskupu Vojtěchovi, prosí ho, aby ho podporoval modlitbami a zahladil případné chyby. První kapitola se zabývá počátky českého a moravského křesťanství, Cyrilem a Metodějem, knížetem Rostislavem, jeho svržením z trůnu a nástupem jeho synovce knížete Svatopluka. Kapitola druhá popisuje morovou ránu a založení Prahy, nástup Přemysla na trůn, křest Bořivoje a jeho družiny. Kapitola třetí vypráví o Ludmile, Vratislavovi a Drahomíře, o skutcích Ludmily, o svěření Václava Ludmile, o následném hněvu Drahomíry. Kapitola čtvrtá popisuje smrt Ludmily, trest vrahů i jejich potomků a zázraky Ludmily. V páté kapitole se píše o skutcích Václava, o vyhnání Drahomíry a jejím přivedení zpět do vlasti, o přenesení Ludmily do Prahy, o neporušenosti jejího těla. Kapitoly šest až deset hovoří o životě Václava, o jeho skutcích, umučení, pohřbení, pozdějším přenesení a o jeho zázracích.

Dále viz:

Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a báby jeho svaté Ludmily. Ed.: J. Ludvíkovský. Praha 1978.

K dalšímu čtení:

KUBÍN, Petr: *Sedm přemyslovských kultů*. Praha 2011.

NOVOTNÝ, Václav: *O Kristiána*. ČNM, oddíl duchovědný 104, 1930, s. 15–27.

, Jana: *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha 2000.

PEKAŘ, Josef: *Nejstarší kronika česká. Ku kritice legend o sv. Ludmile, sv. Václavu a sv. Prokopu*. Praha 1903.

PEKAŘ, Josef: *O Kristiána*. ČČH 37, 1931, s. 209–228.

TŘEŠTÍK, Dušan: *Deset tezí o Kristiánově legendě*. FHB 2, 1980, s. 7–38.

TŘEŠTÍK, Dušan: *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935)*. Praha 1997.